

Генріх Емма, ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доцент Хом'як О. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

МОДЕЛЬ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЦІЛІСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. У статті досліджено особливості впровадження моделі художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи в цілісному педагогічному процесі університету, представлено авторську модель побудовану на ідеї – цілісність педагогічного процесу університету є духовно-культурною цінністю.

Ключові слова: модель, художньо-естетичне виховання.

Аннотация. В статье исследованы особенности внедрения модели художественно-эстетического воспитания будущих учителей начальной школы в целостном педагогическом процессе университета, представлена авторская модель, построенная на идее – целостность педагогического процесса университета является духовно-культурной ценностью.

Ключевые слова: модель, художественно-эстетическое воспитание.

Annotation: In the article the features of the implementation of the model of artistic and aesthetic education of future primary school teachers in a holistic pedagogical process of the university are investigated, the model based on the author's idea of the integrity of the educational process of the university as the spiritual and cultural value is presented.

Keywords: model, artistic and aesthetic education.

Безперечно, у сучасному світі роль освіти та її можливості важко перебільшити, особливо в умовах нинішньої кризи культурних цінностей у системі соціальних відносин у державі. Проблема художньо-естетичного виховання сучасної студентської молоді пов'язана зі зміною пріоритетів ціннісних орієнтацій, яка обумовлена процесами постійної трансформації не тільки в суспільстві, але й у світі, глобалізації, яка означає для багатьох людей світу втрату Батьківщини, національних традицій, національної культури і навіть ставиться під питання наша ідентифікація. Нові мас-медіа пропагують нові цінності, а точніше антицінності.

Проблеми художньо-естетичного виховання студентської молоді розкрито у наукових розвідках О. Дем'янчук, А. Комарової, Л. Кондрацької,

Н. Крилової, С. Мельничука, О. Семашка, Л. Смирнової, Г. Падалки, Г. Петрової, Т. Танько, Г. Шевченко та ін. Дослідженню художньо-естетичного виховання присвячені дисертації Г. Баталіної, М. Долматової, І. Єненко, Н. Могилевської, Т. Мороз.

Метою нашої статті є дослідження особливості впровадження моделі художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи в цілісному педагогічному процесі університету.

Теоретичний аналіз зазначеної проблеми дозволяє розкрити сутність, складові художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи, обґрунтувати необхідність упровадження на практиці педагогічних умов, покликаних забезпечити підвищення рівня художньо-естетичної вихованості у цілісному педагогічному процесі університету.

Зважаючи на те, що художньо-естетичне виховання – це естетичне виховання особистості засобами мистецтва, в роботі підкреслено, що концептуальним положенням побудови організаційно-методичної системи є судження про те, що смисложиттєва цінність мистецтва, естетичне переживання його художньої тканини, художніх образів полягає в об'єднанні людей навколо найвищих духовних ідеалів, які реалізуються в духовно-моральних вчинках і красі людської поведінки.

Виходячи з цього концептуального положення, визначено такі домінуючі ідеї побудови моделі: мистецтво сприяє встановленню емоційно-почуттєвих естетичних взаємодій зі світом завдяки приємності, задоволенню, насолоді, які людина відчуває в предметній, природній, бутевій ситуації, реалізації ціннісного компонента духовності особистості студента; спілкування з живим мистецтвом сприяє розвитку у майбутніх учителів початкової школи емоційного відгуку, формування естетичних оцінок, культури естетичного сприйняття і естетичного переживання, готовності до переоцінки власних художніх домагань; пробудження, підтримка і розвиток ціннісного відношення до мистецтва у майбутніх учителів початкової школи, формування інтересу до високохудожніх творів, що мають морально-естетичну цінність здійснюється шляхом включення студентів у освітній процес художнього пізнання дійсності, природи і мистецтва.

Виховання художньо-естетичних смаків у майбутніх учителів початкової школи здійснюється на таких принципах: принципі особистої значущості кожної зустрічі з мистецтвом, що підносить її до рівня події в житті; принципі максимальної реалізації творчих здібностей студентської молоді у естетичному сприйнятті, естетичному відчутті твору мистецтва; принципі прагнення до краси, до подолання «чуттєвої дрімоти» з метою творення художньо-естетичної картини світу; принципі художньо-естетичного насичення змісту навчання і виховних заходів; принципі взаємодії мистецтв.

З'ясовано, що в художньо-естетичному вихованні майбутніх учителів початкової школи у цілісному педагогічному процесі університету

домінуючими є три компоненти: почуттєво-емоційний, пізнавально-інтелектуальний і мотиваційно-потребнісний. Кожний із цих компонентів виконує певну важливу функцію. Почуттєво-емоційний компонент сприяє розвитку культури почуттів, культури естетичних переживань, здатності бачити, чути, відчувати естетичне і художнє; пізнавально-інтелектуальний компонент передбачає розвиток рівня залучення студентської молоді до цінностей естетичної культури суспільства, глибину інформованості у сфері мистецтва і естетики; мотиваційно-потребнісний компонент передбачає формування естетичних потреб, установок на емоційний відгук та естетичне сприйняття художніх творів.

Процес художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи здійснюється в цілісному педагогічному процесі університету на таких засадах: взаємодія науково-теоретичного та художньо-творчого пізнання; створення в університеті естетичного середовища, яке є неповторним емоційним фоном збудження світлих почуттів радості, задоволення; розкриття естетичних аспектів науки, краси пошуку істини, насолоди від опредметнення духовних цінностей людства; естетична спрямованість взаємодії викладача і студента, повне порозуміння і естетична насолода від діалогу і форми спілкування; естетика відносин, поведінки, загальної культури, інтелігентності викладача і студента; естетичні аспекти змісту освіти, які потребують естетичного сприймання на аксіологічних і гедоністичних засадах як естетичної цінності; надання педагогічному процесу рис художнього образу, твору мистецтва; емоційна насиченість, витонченість, естетична виразність викладення матеріалу; культура думки і краса слова; мажорна, поетична тональність навчального процесу; образність мислення, постійне спілкування з мистецтвом як засобом пізнання естетичних переживань; естетичний дизайн приміщень та аудиторій, створення садово-паркової культури на території університету; створення естетико-інформаційного поля університету, естетики образу життя студентської молоді.

Процес художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи включає: використання естетичних властивостей навчальних дисциплін; художньо-естетичні основи проектування конструктивної взаємодії викладачів і студентів на основі діалогу, суб'єкт-суб'єктних відносин, краси педагогічного слова та педагогічної дії; взаємодія з художнім та краєзнавчим музеями, філармонією, театрами; художньо-естетичне середовище ВНЗ; естетичні основи організації навчально-виховного процесу, чіткість, організованість, дисциплінованість, точність, ритмічність, динамічність; естетичні засади проведення різних форм навчальних занять, лекцій, семінарів, практикумів, практик, самостійної роботи тощо з поєднанням наукових фактів і їх відтворення в художніх образах різних видів мистецтва.

При визначенні педагогічних технологій художньо-естетичного виховання нами були адаптовані технології особистісно-орієнтованого процесу естетичного виховання (О. Волчегорської). Серед них: а) технології використання навчальних завдань, що сприяють створенню творчої ситуації та розвитку творчих художньо-естетичних здібностей і художньо-естетичних якостей особистості. Навчально-творчі завдання диференціюються на міжпредметні, «малі творчі» задачі і комунікативно-творчі; б) використання технологій навчального діалогу; в) «естетичний рівень оточення» або освітнього середовища.

Спілкування з мистецтвом у студентські роки особливо важливе тому, що воно є ідеальним ціннісним орієнтиром і зразком для остаточного визначення образу свого «Я» як особистості, як професіонала, що дає можливість сфокусувати у власному внутрішньому світі духовні потреби, духовні цінності, смисложиттєві інтереси, мрії, бажання – все, що є найвищим, просвітленим у достойному і гідному людському житті.

Для нашого дослідження цінними є форми позааудиторної роботи, спрямовані на досягнення художньо-естетичної вихованості майбутніх учителів початкової школи, як: фестивалі науки і мистецтва; художні олімпіади; виставки творчих художньо-естетичних робіт викладачів і студентів та їх презентації; творчі зустрічі з викладачами – поетами, композиторами, художниками, народними майстрами; гуртки художньої самодіяльності, художньо-естетичні студії, студентські клуби тощо.

Необхідно прийняти до уваги соціокультурну і демографічну ситуацію в сучасній Україні, яка значно впливає на контингент майбутніх учителів початкової школи в сучасних університетах, які розташовані не в столиці, а в обласних центрах. Цей контингент складають випускники районних, сільських шкіл, в яких проблеми забезпечення вчителями мистецьких дисциплін стоять достатньо гостро. Тому рівень художньо-естетичної підготовленості студентської молоді різний в залежності від об'єктивних умов її проживання в певній місцевості, певній сім'ї, навчання в міській чи сільській школі тощо. Цю ситуацію ми враховували при розробці моделі художньо-естетичного виховання студентської молоді.

Модель художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи в цілісному педагогічному процесі університету представлена як система, складовими якої є функціонально зв'язані між собою структурні компоненти, які забезпечують ефективність художньо-естетичної вихованості студентської молоді.

Модель художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи у цілісному педагогічному процесі університету базується на принципі цілісності, де система, як ціле, превалює над своїми елементами. Філософські та педагогічні аспекти категорії цілісності всебічно розкриті І. Бондаревич в контексті духовної цілісності особистості. На її думку,

принцип цілісності має такі характеристики: цілісність характеризується новими якостями і властивостями, які не є притаманними окремим частинам, але виникають в результаті їх взаємодії у визначеній системі зв'язків, які мають перевагу над зовнішнім впливом; цілісна сукупність має здатність до саморозвитку, який регулюється внутрішньою метою; цілісність може бути різною за типами: структурна цілісність, функціональна цілісність, організаційна цілісність, завдяки якій відбувається прогрес чи регрес системи; цілісність – це динамічне ціле, структура та її внутрішні зв'язки; причинні зв'язки в цілісності мають функціональну залежність: «причина постає наслідком, останній – передумовою нового рівня; цілісність людини – це динамічна структура, яка передбачає розвиток і надбання нових властивостей і нових якостей особистості» [1, с. 23].

Модель художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи у цілісному педагогічному процесі університету будується на ідеї – цілісність педагогічного процесу університету є духовно-культурною цінністю. Виходячи з цієї ідеї, нами визначено такі основні положення, на яких вибудовуються компоненти моделі художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи: специфічна сутність художньо-естетичного виховання студентської молоді; характеристика основних змістовних компонентів художньо-естетичного виховання; сукупність принципів функціонування художньо-естетичного виховного процесу; організаційно-методична система як умова здійснення художньо-естетичного виховання студентської молоді в цілісному педагогічному процесі університету.

Розглядаючи окремі складові моделі художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи, слід чітко визначити специфічну сутність художньо-естетичного виховання та його значення в цілісному педагогічному процесі університету. Оскільки художньо-естетичне виховання спрямоване на формування в особистості естетичного відношення до дійсності, до мистецтва, людини, побуту, природи тощо, воно, як образно висловлюються вчені, за своїм складом і структурою являє собою ніби сходи, що піднімаються вгору. Його сходинками є естетичні емоції, почуття, сприйняття, смаки, потреби, ідеали, погляди, які між собою органічно пов'язані.

Дослідник О. Буров у свій час зазначав, що «процес естетичного відношення починається з первинного почуттєвого сприйняття, яке у всіх випадках залишається рефлекторно-цілісним живим спогляданням, потім включаються асоціативні уявлення, які є найбільш творчим елементом естетичного відношення, що додатково формують віддзеркалений естетичний предмет і олюднюють його» [2, с.14].

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що естетичні асоціативні уявлення пронизують всі компоненти естетичного відношення, вони лежать в основі образного мислення. Важлива роль у сприйнятті

мистецтва належить уяві. Вчені підкреслюють, що саме завдяки уяві світ сприймається інтегративно, цілісно у всій різноманітності предметів та їх якостей. Як зазначив М. Киященко, поза мистецтвом не можна у особистості розвинути вищі форми уяви (художню, творчу), бо саме мистецтво через ідеальні зразки художньої творчості здатне пробудити різнобарвні почуття і художню уяву [3].

Сучасні вчені звертають увагу на такі дві особливості художньої уяви: «здібність «схоплювати» ціле раніше частин, тобто будувати цілісний образ предмету на основі характерних деталей». В цьому процесі важливе місце посідає інтуїція, яка відіграє важливу роль у розвитку художньо-естетичної уяви; «здатність бачити одне через інше», при чому важливу роль у розвитку творчої уяви відіграють ідеал, як зразок, і метафора. Метафоричність є «ознакою і необхідною умовою створення повноцінного багатозначного художнього образу» [4, с. 44].

Отже, удосконалення художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи у цілісному педагогічному процесі університету є складним процесом, який передбачає наявність мети, завдань, принципів, ефективних педагогічних умов, активних сучасних методів і різноманітних форм діяльності у ВНЗ.

1. Бондаревич І. М. Духовна цілісність особистості: дійсність і перспектива / І. М. Бондаревич. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2008. – 162 с. **2.** Буров А. И. Марксистско-ленинская эстетика как теоретическая основа эстетического воспитания : автореферат на соиск. уч. степени доктора философ. наук : спец. 09.623 – марксистско-ленинская эстетика / Александр Иванович Буров. – Москва, 1970. – 31 с. **3.** Киященко Н. И. Художественное и эстетическое образование – фундаментальные основания культуры / Н. И. Киященко // Искусство и образование. – 2001. – № 3. – С. 4–9. **4.** Морозова Т. В. Развитие воображения в системе эстетического воспитания детей / Т. В. Морозова // Искусство и образование. – 2001. – № 1. – С. 44–47.